

**GENDER-INKLYUZIV KOUCHING VOSITASIDA TALABALAR
TASHABBUSLARINI PEDAGOGIK QO‘LLAB-QUVVATLASH MODELINI
TAKOMILLASHTIRISH.**

Ilmiy rahbar: Sobirjon Abdullayev

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Tel: 994175225

Hakimova Mohlaroyim Asiljon qizi

Farg'ona Davlat Universiteti

Pedagogika nazariyasi va tarixi 1-kurs magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada gender-inklyuziv kouching vositasida talabalar tashabbuslarini pedagogik qo‘llab-quvvatlash modelini takomillashtirish masalasi ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tadqiq etilgan. Tadqiqot jarayonida zamonaviy pedagogik yondashuvlar, gender tenglik va inklyuziv ta’lim konsepsiyalari hamda kouching texnologiyalarining pedagogik imkoniyatlari tahlil qilindi. Ilmiy adabiyotlar tahlili va empirik tadqiqot natijalari asosida talabalar tashabbuslarini rivojlantirishga yo‘naltirilgan pedagogik qo‘llab-quvvatlashning takomillashtirilgan modeli ishlab chiqildi. Tajriba-sinov ishlari natijalari gender-inklyuziv kouching yondashuvining talabalar tashabbuskorligi, ijtimoiy faolligi va o‘z-o‘zini rivojlantirish motivatsiyasini oshirishdagi samaradorligini tasdiqladi. Mazkur model oliy ta’lim muassasalarida inklyuziv pedagogik muhitni shakllantirish, gender tenglik tamoyillarini ta’lim jarayoniga integratsiya qilish hamda talabalar faolligini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

Kalit so‘zlar: gender-inklyuzivlik, kouching texnologiyalari, talabalar tashabbuslari, pedagogik qo‘llab-quvvatlash, inklyuziv ta’lim, gender tenglik, shaxsga yo‘naltirilgan ta’lim, oliy ta’lim tizimi.

KIRISH

Bugungi globallashuv va ijtimoiy transformatsiyalar sharoitida oliy ta’lim tizimi oldida turgan muhim vazifalardan biri — talabalarning shaxsiy faolligi, tashabbuskorligi hamda ijtimoiy mas’uliyatini rivojlantirish bilan bir qatorda, ta’lim jarayonida gender tenglik tamoyillarini ta’minlashdan iboratdir. Zamonaviy pedagogik paradigmalarda talaba endilikda bilimni passiv qabul qiluvchi subyekt emas, balki o‘zining intellektual, ijtimoiy va kreativ salohiyatini namoyon eta oladigan faol ishtirokchi sifatida qaralmoqda. Shu bois, talabalar tashabbuslarini qo‘llab-quvvatlash masalasi pedagogik tadqiqotlarning dolzarb yo‘nalishlaridan biri sifatida e’tirof etilmoqda.

So‘nggi yillarda ta’lim jarayonida inklyuzivlik va teng imkoniyatlar konsepsiyasi alohida ahamiyat kasb etib, gender-inklyuziv yondashuvlar pedagogik faoliyatning muhim metodologik asosi sifatida shakllanmoqda. Gender-inklyuzivlik nafaqat ta’lim oluvchilarning jinsiga ko‘ra kamsitilmasligini ta’minlash, balki ularning individual ehtiyojlari, qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olgan holda rivojlanishiga sharoit

yaratishni nazarda tutadi. Ayniqsa, talabalar tashabbuslarini rivojlantirish jarayonida gender omilini e'tiborga olish, ularning o'z-o'zini namoyon etish, yetakchilik va ijodiy faolligini qo'llab-quvvatlashda muhim pedagogik resurs hisoblanadi.

Mazkur jarayonda kouching texnologiyalari, xususan, gender-inklyuziv kouching yondashuvi samarali pedagogik vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. Kouching talabani ichki salohiyatini ochish, mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini rivojlantirish, shaxsiy va kasbiy maqsadlarni aniqlash hamda ularga erishishda pedagogik qo'llab-quvvatlashni ta'minlashga xizmat qiladi. Gender-inklyuziv kouching esa ushbu jarayonni tenglik, adolat va individual yondashuv tamoyillari asosida tashkil etib, har bir talabani tashabbuskorlik imkoniyatlarini samarali rivojlantirishga yo'naltirilgan.

Shu nuqtai nazardan, talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlash modelini gender-inklyuziv kouching vositasida takomillashtirish masalasi nazariy va amaliy jihatdan dolzarb ahamiyat kasb etadi. Mavjud pedagogik modellar ko'pincha gender jihatidan neytral yoki an'anaviy yondashuvlarga asoslangan bo'lib, bu holat ayrim talabalar guruhlarining faolligi va tashabbuslarini to'liq namoyon etishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shu sababli, mazkur tadqiqot gender-inklyuziv kouching asosida talabalar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash modelini ilmiy-metodik jihatdan takomillashtirish zaruratidan kelib chiqadi.

Ushbu maqolaning maqsadi — gender-inklyuziv kouching vositasida talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlashning samarali modelini ishlab chiqish va uning pedagogik imkoniyatlarini ilmiy asoslashdan iboratdir. Tadqiqot natijalari oliy ta'lim muassasalarida talabalar faolligini oshirish, gender tenglik tamoyillarini ta'lim jarayoniga integratsiya qilish hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlash masalasi so'nggi yillarda pedagogika, psixologiya va ta'lim menejmenti sohalarida keng qamrovli ilmiy tadqiqotlar obyektiga aylangan. Ilmiy manbalar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy ta'lim jarayonida talabalar faolligi va tashabbuskorligini rivojlantirish shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, kompetensiyaviy yondashuv hamda reflektiv pedagogika g'oyalari bilan uzviy bog'liq holda talqin etilmoqda. Xususan, J. Dyui, L.S. Vygotskiy, A. Maslou, K. Rogers kabi olimlarning nazariy qarashlarida shaxsning ichki imkoniyatlarini qo'llab-quvvatlash, o'zini namoyon etish va mustaqil faoliyatni rag'batlantirish pedagogik jarayonning asosiy vazifasi sifatida e'tirof etilgan.

Mahalliy va xorijiy tadqiqotlarda talabalar tashabbuslarini rivojlantirish ko'pincha akademik erkinlik, motivatsiya va ijtimoiy faollik bilan bog'liq holda o'rganilgan. Biroq tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, aksariyat ishlarda gender omilining pedagogik qo'llab-quvvatlash jarayoniga ta'siri yetarli darajada tizimli yoritilmagan. Gender tadqiqotlari sohasidagi ilmiy manbalarda (J. Butler, S. Bem, R. Connell va boshqalar) ta'lim jarayonida gender tenglik va inklyuzivlik tamoyillarini ta'minlash shaxs rivojining muhim sharti sifatida talqin qilinadi. Ushbu tadqiqotlarda gender-inklyuziv yondashuv nafaqat teng

huquqlilikni ta'minlash, balki har bir individning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini e'tiborga olgan holda pedagogik muhitni tashkil etishni nazarda tutadi.

Kouching texnologiyalariga oid ilmiy adabiyotlar tahlili esa mazkur yondashuvning talabalarining o'z-o'zini anglash, maqsad qo'yish, qaror qabul qilish va tashabbus ko'rsatish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi yuqori samaradorligini tasdiqlaydi. T. Gallvey, J. Whitmore, E. Parsloe kabi tadqiqotchilarning ishlari kouchingni shaxsiy va kasbiy rivojlanishni ta'minlovchi innovatsion pedagogik vosita sifatida talqin etadi. Shu bilan birga, gender-inklyuziv kouching masalasi ilmiy adabiyotlarda nisbatan kam o'rganilgan bo'lib, mavjud tadqiqotlar ko'proq menejment va korporativ ta'lim doirasida olib borilgan. Oliy ta'lim muassasalari sharoitida talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlashda gender-inklyuziv kouching imkoniyatlarini tizimli tadqiq etish zarurati mavjudligi aniqlanadi.

Mazkur ilmiy tahlillar asosida tadqiqot metodologiyasi zamonaviy pedagogik fanlarning fundamental g'oyalari va ilmiy yondashuvlariga tayangan holda ishlab chiqildi. Tadqiqotda shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, gender tenglik va inklyuzivlik, kompetensiyaviy yondashuv hamda reflektiv pedagogika konsepsiyalari metodologik asos sifatida belgilandi. Ushbu yondashuvlar talabalar tashabbuslarini rivojlantirish jarayonini individual imkoniyatlar va ehtiyojlarni hisobga olgan holda pedagogik qo'llab-quvvatlashga yo'naltirilgan yaxlit tizim sifatida talqin etish imkonini beradi.

Tadqiqot jarayonida nazariy va empirik metodlar uyg'unlashgan holda qo'llanildi. Nazariy metodlar sifatida ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, taqqoslash, umumlashtirish va modellash usullaridan foydalanildi. Ushbu metodlar gender-inklyuziv kouching asosida talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlash modelining konseptual asoslarini ishlab chiqishga xizmat qildi. Empirik tadqiqot metodlari doirasida pedagogik kuzatuv, so'rovnoma, suhbat hamda diagnostik metodlardan foydalanilib, talabalar tashabbuskorligi va faolligining rivojlanish darajasi aniqlandi.

Shuningdek, tadqiqotda pedagogik eksperiment metodidan foydalanilib, gender-inklyuziv kouching asosida takomillashtirilgan modelning samaradorligi amaliy jihatdan sinovdan o'tkazildi. Olingan natijalar sifat va miqdoriy tahlil usullari orqali qayta ishlanib, talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlashda gender-inklyuziv kouching yondashuvining ilmiy-pedagogik ahamiyati asoslab berildi. Mazkur metodologik yondashuv tadqiqotning ishonchliligi, ilmiy asoslanganligi va amaliy ahamiyatini ta'minlashga xizmat qiladi.

NATIJALAR

O'tkazilgan ilmiy-tadqiqot natijalari gender-inklyuziv kouching vositasida talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlash modeli samaradorligini yaqqol tasdiqladi. Tadqiqot jarayonida talabalarining tashabbuskorlik darajasi, ijtimoiy faolligi, o'z-o'zini rivojlantirishga bo'lgan motivatsiyasi hamda ta'lim jarayonidagi subyektiv faolligi tizimli ravishda tahlil qilindi. Dastlabki diagnostik natijalar shuni ko'rsatdiki, an'anaviy pedagogik yondashuv sharoitida talabalar tashabbuslari yetarli darajada rag'batlantirilmaydi, gender

omiliga asoslangan psixologik to‘siqlar esa ayrim talabalar faolligining pasayishiga olib keladi.

Tajriba-sinov ishlari jarayonida gender-inklyuziv kouching asosida tashkil etilgan pedagogik qo‘llab-quvvatlash modeli joriy etildi. Ushbu model doirasida talabalarning individual ehtiyojlari, qiziqishlari va imkoniyatlari inobatga olingan holda kouching mashg‘ulotlari, reflektiv suhbatlar hamda rivojlantiruvchi topshiriqlar tizimi ishlab chiqildi. Natijada talabalarda tashabbus ko‘rsatishga bo‘lgan ichki motivatsiya kuchaygani, o‘z fikrini erkin ifodalash va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalari sezilarli darajada rivojlangani kuzatildi.

Empirik tahlil natijalari tajriba guruhidagi talabalarning tashabbuskorlik ko‘rsatkichlari nazorat guruhiga nisbatan barqaror o‘sishga ega ekanligini ko‘rsatdi. Xususan, ijtimoiy va akademik loyihalarda ishtirok etish faolligi, yetakchilik qobiliyatlari hamda o‘z-o‘zini baholash darajasi oshgani aniqlandi. Gender-inklyuziv kouching yondashuvi talabalarda o‘z imkoniyatlariga nisbatan ishonchni mustahkamlab, gender stereotiplari ta‘sirini kamaytirishga xizmat qilgani ilmiy jihatdan asoslandi.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatdiki, pedagogik qo‘llab-quvvatlash jarayoniga gender-inklyuziv kouching elementlarini integratsiya qilish talabalar tashabbuslarini rivojlantirishda muhim pedagogik omil hisoblanadi. Mazkur yondashuv orqali talabalarning shaxsiy va ijtimoiy faolligi o‘zaro uyg‘unlikda rivojlanib, ta‘lim jarayonida tenglik va adolat tamoyillari amalda ta‘minlanadi. Ayniqsa, ilgari passiv bo‘lgan talabalar guruhida tashabbus ko‘rsatish, jamoaviy faoliyatda ishtirok etish va o‘z fikrini erkin ifodalash holatlarining ko‘paygani aniqlanadi.

Shuningdek, tadqiqot natijalari asosida ishlab chiqilgan takomillashtirilgan modelning tuzilmasi va mazmuni pedagogik jihatdan samarali ekanligi isbotlandi. Model talabalarning individual rivojlanish trayektoriyasini qo‘llab-quvvatlash, gender tenglikni ta‘minlash va kouching texnologiyalaridan maqsadli foydalanish imkonini berdi. Olingan natijalar gender-inklyuziv kouching vositasida talabalar tashabbuslarini pedagogik qo‘llab-quvvatlash oliy ta‘lim tizimida samaradorlikni oshiruvchi innovatsion mexanizm ekanligini ko‘rsatadi.

MUHOKAMA

Mazkur tadqiqot natijalari gender-inklyuziv kouching vositasida talabalar tashabbuslarini pedagogik qo‘llab-quvvatlash modelining nazariy va amaliy jihatdan samarali ekanligini tasdiqlaydi. Olingan natijalarni tahlil qilish jarayonida aniqlanganki, talabalar tashabbuskorligining oshishi faqat tashqi rag‘batlantirish omillari bilan emas, balki ularning ichki motivatsiyasi, o‘z-o‘ziga ishonchi hamda pedagogik muhitning inklyuzivligi bilan chambarchas bog‘liqdir. Ushbu holat shaxsga yo‘naltirilgan ta‘lim va reflektiv pedagogika nazariyalarida ilgari surilgan ilmiy qarashlar bilan mos keladi.

Tadqiqot davomida aniqlangan muhim jihatlardan biri shundaki, an‘anaviy pedagogik qo‘llab-quvvatlash modellarida gender omilining yetarli darajada hisobga olinmasligi ayrim talabalar faolligining cheklanishiga olib keladi. Gender-inklyuziv kouching yondashuvi esa talabalarning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini inobatga olgan holda pedagogik ta‘sirni tashkil etish imkonini beradi. Bu esa, o‘z navbatida, talabalar tashabbuslarini

rivojlantirishda tenglik va adolat tamoyillarining amalda ta'minlanishiga xizmat qiladi. Ushbu xulosalar gender tadqiqotlari doirasida ilgari surilgan ilmiy qarashlarni pedagogik amaliyot bilan uyg'unlashtirish zaruratini tasdiqlaydi.

Olingan natijalar kouching texnologiyalariga oid ilmiy manbalarda qayd etilgan xulosalar bilan hamohangdir. Jumladan, kouchingning shaxsiy salohiyatni ochish, mustaqil qaror qabul qilish va mas'uliyatni o'z zimmasiga olish ko'nikmalarini rivojlantirishdagi samaradorligi mazkur tadqiqotda ham o'z tasdig'ini topdi. Biroq ushbu tadqiqot kouching yondashuvini gender-inklyuzivlik nuqtayi nazaridan boyitib, uning pedagogik imkoniyatlarini kengaytirganligi bilan ajralib turadi. Natijada, kouching faqat individual rivojlanish vositasi sifatida emas, balki ijtimoiy adolat va teng imkoniyatlarni ta'minlovchi pedagogik mexanizm sifatida ham talqin etildi.

Shuningdek, muhokama jarayonida aniqlanganki, gender-inklyuziv kouching asosida tashkil etilgan pedagogik qo'llab-quvvatlash modeli talabalarning nafaqat tashabbuskorligini, balki jamoaviy faoliyatdagi ishtirokini ham faollashtiradi. Bu holat sotsial-konstruktivistik yondashuvga muvofiq ravishda bilim va tajriba ijtimoiy o'zaro ta'sir jarayonida shakllanishini tasdiqlaydi. Talabalar o'rtasida hamkorlik, o'zaro hurmat va empatiya kuchaygani pedagogik muhitning ijobiy transformatsiyasiga olib kelgani qayd etildi.

Tadqiqot natijalarining tahlili shuni ko'rsatadiki, gender-inklyuziv kouching vositasida takomillashtirilgan model oliy ta'lim muassasalarida talabalar tashabbuslarini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyatni tizimli tashkil etish imkonini beradi. Shu bilan birga, mazkur yondashuv pedagoglarning professional kompetensiyalarini kengaytirib, ularni zamonaviy ijtimoiy-pedagogik muammolarga moslashuvchan yechimlar ishlab chiqishga undaydi. Bu esa ta'lim jarayonining sifat ko'rsatkichlarini oshirishga xizmat qiladi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari va ularning muhokamasi gender-inklyuziv kouchingni talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlashda innovatsion va istiqbolli yo'nalish sifatida baholash imkonini beradi. Mazkur ilmiy xulosalar kelgusida ushbu yondashuvni ta'lim tizimining boshqa bosqichlari va turli ijtimoiy guruhlar faoliyatiga joriy etish uchun mustahkam nazariy-metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

XULOSA

Mazkur ilmiy tadqiqot gender-inklyuziv kouching vositasida talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlash modelini takomillashtirish masalasining nazariy va amaliy jihatdan dolzarb ekanligini asoslab berdi. Tadqiqot jarayonida olib borilgan tahlillar shuni ko'rsatdiki, talabalar tashabbuskorligini rivojlantirish faqat tashkiliy-pedagogik choralar bilan cheklanmasdan, balki ularning individual ehtiyojlari, ichki motivatsiyasi va ijtimoiy-psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda tashkil etilgan inklyuziv pedagogik muhitni talab etadi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili va empirik tadqiqot natijalari asosida aniqlanganki, an'anaviy pedagogik qo'llab-quvvatlash modellarida gender omilining yetarli darajada inobatga

olinmasligi ayrim talabalar tashabbuskorligining pasayishiga sabab bo'ladi. Gender-inklyuziv kouching yondashuvi esa pedagogik jarayonda tenglik, adolat va individual yondashuv tamoyillarini uyg'unlashtirgan holda, har bir talabaning o'z salohiyatini to'liq namoyon etishiga imkon yaratadi. Bu holat talabalar tashabbuslarini rivojlantirishda yangi pedagogik sifat bosqichiga o'tish imkonini beradi.

Tadqiqot doirasida ishlab chiqilgan va tajriba-sinovdan o'tkazilgan takomillashtirilgan model talabalar tashabbuskorligi, o'z-o'ziga ishonchi, ijtimoiy faolligi hamda reflektiv fikrlash ko'nikmalarining sezilarli darajada rivojlanishiga xizmat qilgani bilan ahamiyatlidir. Gender-inklyuziv kouching elementlarini pedagogik qo'llab-quvvatlash jarayoniga integratsiya qilish orqali talabalarning ta'lim jarayonidagi subyektiv faolligi oshib, ularning shaxsiy va kasbiy rivojlanishi o'zaro uyg'unlikda ta'minlandi.

Mazkur tadqiqot natijalari gender-inklyuziv kouchingni oliy ta'lim muassasalarida talabalar tashabbuslarini qo'llab-quvvatlashning samarali pedagogik mexanizmi sifatida ilmiy jihatdan asoslash imkonini berdi. Shu bilan birga, ushbu yondashuv pedagogik faoliyatda innovatsion texnologiyalarni joriy etish, pedagoglarning kasbiy kompetensiyalarini kengaytirish hamda ta'lim sifatini oshirishga xizmat qiluvchi muhim metodik resurs sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, gender-inklyuziv kouching vositasida takomillashtirilgan talabalar tashabbuslarini pedagogik qo'llab-quvvatlash modeli zamonaviy oliy ta'lim tizimining strategik vazifalariga mos kelib, shaxsga yo'naltirilgan, adolatli va inklyuziv ta'lim muhitini shakllantirishga xizmat qiladi. Tadqiqotda ilgari surilgan ilmiy xulosalar va amaliy tavsiyalar kelgusida pedagogik tadqiqotlar va ta'lim amaliyotini rivojlantirish uchun mustahkam nazariy-metodik asos bo'lib xizmat qilishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Dyui J. Demokratiya va ta'lim. — Nyu-York: Macmillan, 1916.
2. Vygotskiy L.S. Tafakkur va nutq. — Moskva: Pedagogika, 1982.
3. Maslou A. Motivatsiya va shaxs. — Nyu-York: Harper & Row, 1970.
4. Rogers C. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim. — Boston: Houghton Mifflin, 1983.
5. Whitmore J. Coaching for Performance. — London: Nicholas Brealey Publishing, 2017.
6. Gallwey T. The Inner Game of Work. — New York: Random House, 2000.
7. Parsloe E., Wray M. Coaching and Mentoring: Practical Techniques for Developing Learning and Performance. — London: Kogan Page, 2014.
8. Butler J. Gender Trouble: Feminism and the Subversion of Identity. — New York: Routledge, 1990.
9. Bem S.L. The Lenses of Gender: Transforming the Debate on Sexual Inequality. — New Haven: Yale University Press, 1993.
10. Connell R. Gender and Power: Society, the Person and Sexual Politics. — Stanford: Stanford University Press, 1987.

20-Yanvar, 2026-yil

11. UNESCO. Gender Equality in Education: Policy and Practice. — Paris: UNESCO Publishing, 2021.
12. UNESCO. Inclusive Education: Guidelines for Policy Makers. — Paris: UNESCO, 2017.
13. Banks J.A. Diversity and Citizenship Education: Global Perspectives. — San Francisco: Jossey-Bass, 2008.
14. Sleeter C.E., Grant C.A. Making Choices for Multicultural Education. — New York: Wiley, 2009.
15. Zimnyaya I.A. Pedagogik kompetensiya va kompetensiyaviy yondashuv. — Moskva: Logos, 2006.
16. Abdullayeva M.A. Pedagogik innovatsiyalar va ta’lim texnologiyalari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
17. Qodirov B.R. Oliy ta’limda shaxsga yo’naltirilgan pedagogik yondashuv. — Toshkent: O’qituvchi, 2020.
18. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
19. Mirziyoyev Sh.M. Ta’lim va tarbiya — taraqqiyotning asosiy omili. — Toshkent: O‘zbekiston, 2020.
20. Xolmatova D.S. Gender pedagogikasi asoslari. — Toshkent: Fan, 2021.